

הרב שמשון רפאל הירש

יסודות החינוך

שיחות פדגוגיות

הוצאת „נצח“, בני-ברק

ה ת ו כ ן :

עמוד	
ז—ח	*** — המתרגם
יז—ט	מבוא — הרב פנחס וואלף
לב—כ	חנוך התורה (מתוך ספר "חורב")
לט—לג	הנה נחלת ה' בנים
מח—מ	מפי עוללים ויונקים יסדת עוז
נו—מט	חנוך לנער על פי דרכו
סב—נז	לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער
סט—סג	יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך
עו—ע	ויגדלו הנערים
פז—פ	פוקד עוון אבות על בנים
צב—פא	בן סורר ומורה
קא—צג	רעיונות על חנוך והוראה
קט—קב	קנה חכמה קנה בינה
קיט—קי	חנוך לשמחה במצוות
קלו—קכ	והגדת לבנך
קנא—קלז	כה תאמר לבית יעקב
קנב—קנח	מאמר מרדכי

ויגדלו הנערים

(בראשית כ"ח כ"ז)

ר. לוי אמר: משל לחידם ועיצובנית שהיו גדלים זה על גבי זה, וכיון שהגדילו והפריחו, זה נוטף ריחה וזה חוהה. כך כל י"ב שנה שניהם הולכים לבית-הספר ושניהם באים מבית-הספר. לאחר י"ב שנה זה הולך לבתי מדרשות וזה הולך לבתי עבודה-רה"י (בראשית רבה ס"ג).

יש דבר אחד שמדאיג אותנו ביותר שעת שאנו ניגשים להתמסר לפעילת החינוך. נסיונות אבותינו מוכיחים כי באיתן משפחות שהאלקים בחר בהן להוציא מהן נושאי שמו, לא הצליח החינוך אצל הלק מהילדים. קין והבל, יצחק וישמעאל, יעקב ועשו, היו ילדים שנולדו וגדלו באותו בית וקיבלו אותן השפעות חינוכיות. בנייהם היו תאומים שנוצרו יחד בכסן, נולדו בשעה אחת וגדלו כתאום שווים — ומה רב תהבול בין אחד למשנהו! אנו רואים שרק אחד מהם הגיע לתכלית החינוך הנשגבה בבית תורו, בעוד שהשני הלך כדרכים אחרות לגמרי. תופעה זו מהיבבת אותנו לחשתדל בכל כוחותינו ויכולתנו לחבנן ולעשות הכל כדי שלא רק אחד, או אחרים, יילדינו, אלא כולם יגיעו לתכליתם הרוחנית והמסורית! עלינו לבדוק את הסיפורים המתארים את החינוך של המשפחות הללו, כדי לדעת מה עלינו ללמוד נואי השנה שטרם אף של אברהם ויצחק בהינוך בנייהם ולגלות עלי-דירי-ך את הסכנות האורבות לפעולות החינוכיות שלנו שהרי מאודך השיג דוקא הנוכח של אברהם ושרה את מטרותיו, וביהם לכוה החינוך שלהם והשפעת החינוך שיצא מכיהם אומר הנביא: „הביטו אל צור הוצבתם ואל סקבת כור נוקרתם. הביטו אל אברהם אביכם ואל שרה תחוללכם“ (ישעיה נ"א—א, ב).

בתוך עולם מלא גילולים, המם ושחיתות, ביקש הקדוש-ברוך הוא ליצור לו עמ-סגולה אחד, אשר יעבוד אותו לכדו וילך כדרכיו. לשם זה די היה לו כוונ אחד אשר בחר בו: אברהם ושרה. את הוונ הזה חנן בנן לעת וקנתם, עלי-מנת שיהנכוהו להמשיך כדרכם

וביעודם, להיות אב לעם ה' בתוך העמים התועים אחרי התבל והאלילים. הקדוש-ברוך-הוא אמר בפירוש, כי תפקיד גאולת העולם ע"י יצירת עם סגולה ימסור בידי זוג הורים אחד, שיהנך את בנם לתכלית זו. הוא בחר באברהם אבינו לעשותו „לגוי גדול ועצום ונברכו בו כל גווי הארץ. כי ידעתי למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושטרו דרך ה' לעשות צדקה ומשפט“. רק הויות לכותו החינוכי של אברהם שהשפיע על זרעו כמשך מאות בשנים, היה זרעו לגוי גדול ועצום. ומה גדול היה כוח החינוך של אברהם אבינו, ומה רבה היתה הצלחת חינוך זה אפילו כתנאים הקשים ביותר של תקופת הגלות, כמשך מאות בשנים! הרוח והמוסר של משפחת אברהם אבינו התווקו סמך יציב ואיתן כמשך תקופת גלות מצרים וגם בתקופת הגלות הנכבדות, כאשר בני ישראל מפורדים ונפוצים על פני כל הארץ. על אף כל ההשפעות הנגדיות השולטות בעולם עדיון בולט אויפום הרוחני והמוסרי המיוחד של בני אברהם בצורתו הנאמנה.

אף-על-פי-כן היה אברהם נאלץ לוותר על חינוכו הטוב של ישמעאל בנו והצליח להנך רק את יצחק לתפקידו הנעלה.

אמנם גם ישמעאל היה בנו של אברהם, אבל אמו שפחה מצרית היתה ואופיו היה ממוזג מהשפעתו של אברהם ופראיותו של שבט אמו והרגלו להיי נדודים. כתוצאה מסיווג זה הגיע לידו כך, שצאצאיו אמנם יהיו מוכשרים להבין את הרעיון של אחדות הא-ל, אבל חסרה להם הכונתה הטובה של שרה אמנו כדי שיוכלו להיות גם נושאי עול התורה והמוסר.

אשר לוונ האחים הראשון הרי רוסו הכתיב: „קניתי איש את ה'“ (בראשית ד' א') — ללמדך שחווה התייתרה באושרת כאם, ובסקום לראות את הילד כמתנת ה' וכהענקת עולאית המחייבת חבכת תודה, ראתה כלידת הבן גם הישג שלת אשר למענו סבלה והתמסרה לקשי גורלה. והכן שמר בלבו רק את המושג: „קניתי איש“. דהיינו, את הלקו של האדם בפיתוה הטבע, ושכח את המלים: „את ה'“. את השורש של „קין“ אנו מוצאים גם במלים „קניח“, „קונן“. מזה אנו יכולים ללמוד כי קין הצטער על כל מה שהשיגו אחרים והתאוונ על גורלו אשר לדעתו קיפח אותו כמה שנתן לוולת